

NAZAR ESHONQULNING "URUSH ODAMLARI" QISSASIDA NORMAT FOJIASI VA URUSHNING INSON RUHIYATIGA TA'SIRI

Yulduz Mustafayeva

Alisher Navoiy nomidagi ToshDO'TAU tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21847073>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Nazar Eshonqulning "Urush odamlari" qissasida Normat obrazining fojiasi tahlil qilinadi. Asarda urushning inson ruhiyati, ichki kechinmalari va insoniy munosabatlariga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: Nazar Eshonqul, "Urush odamlari", Normat obrazi, davr fojiasi, shaxs fojiasi, ruhiyat, psixologik tasvir, urush, inson ruhiyati.

Abstract: This article analyzes the tragedy of the character Normat in Nazar Eshonqul's novel "War People." It explores the impact of war on human psychology, inner experiences, and interpersonal relationships.

Keywords: Nazar Eshonqul, "War People", Normat's character, tragedy of the era, personal tragedy, psychology, psychological depiction, war, human psyche.

Аннотация: В статье анализируется трагедия образа Нормата в повести Назар Эшонкула «Люди войны». Раскрывается влияние войны на психологию человека, его внутренние переживания и человеческие отношения.

Ключевые слова: Назар Эшонкул, «Люди войны», образ Нормата, трагедия эпохи, трагедия личности, психология, психологическое изображение, война, человеческая психика.

Kirish. "Ma'lumki, Nazar Eshonqul an'anaviy uslubda yozilgan "Urush odamlari" qissasi bilan adabiyot maydoniga kirib keldi. Yozuvchining bu qissasi mohiyatida inson tabiatidagi ruhiy kechinmalar juda bilimdonlik bilan, aynan ulkan adib nazari bilan badiiy tahlil qilinadi. Ana shu dastlabki qissasida ham Nazar Eshonqulning o'z tasvir manerasiga, murakkab tabiatli qahramonlar yarata olish qobiliyatiga egaligi yaqqol seziladi. Asarni tushunish, uning tagzaminiga yashiringan ma'nolarni anglash uchun, asar ruhiga kirish, voqelikni butun murakkabligi bilan his qilish kitobxondan faol sezimni talab qiladi.

"Urush odamlari"da jang maydonlaridagi otishmalar, dushman bilan ochiqcha olishuvlarga oid epizodlar bo'lmasa ham, o'quvchi urush qoldirgan asoratni sezib, dil-dildan his qilib turadi. Chunki Nazar Eshonqul urush davri odamlarining iztiroblarini, oilaviy mojarolarning kelib chiqishiga aynan o'sha balo-ofat sababchi bo'lganini matn ostida ta'kidlab turadi".

Nazar Eshonqulning "Urush odamlari" qissasida urush davri oddiy tarixiy fon emas, balki inson va jamiyatni ich-ichidan yemiruvchi hal qiluvchi omil sifatida talqin qilinadi. Asarda davr va shaxs fojiasi o'zaro uzviy bog'langan bo'lib, biri ikkinchisini yuzaga chiqaradi va chuqurlashtiradi. Urush tufayli qishloq hayoti izdan chiqadi, ijtimoiy muvozanat buziladi, insoniy munosabatlar sovuqlashadi. Erkaklarning frontga ketishi, ocharchilik, qo'rquv va beqarorlik muhitida odamlar yashash uchun kurashishga majbur bo'ladi. Biroq bu kurash jarayonida ular o'z ruhiy yaxlitligini yo'qotadi. Natijada davr fojiasi nafaqat tashqi qiyinchiliklar, balki inson qalbida yuz berayotgan ichki yemirilish orqali namoyon bo'ladi.

Asarda shaxs fojiasi aynan shu muhit ichida shakllanadi. Urush insonni jismonan emas, balki ruhiy jihatdan sindiradi, uni o'zligidan begonalashtiradi. Qahramonlar o'z ichki kechinmalarini ochiq ifoda eta olmaydi, ular sukut va iztirob ichida yashaydi. Shu jihatdan qissa inson psixologiyasidagi sinish jarayonini chuqur ochib beradi. Urushdan keyingi hayot tashqi tomondan

davom etayotgandek ko‘rinsa-da, aslida odamlar ichki jihatdan vayron bo‘lgan bo‘ladi. Bu esa asarning asosiy fojiaiy qatlamini tashkil etadi.

ASOSIY QISM

Umuman olganda, “Urush odamlari” qissasida davr va shaxs fojiasi bir butun badiiy tizimni tashkil etadi. Davr – bu urushning shafqatsiz sharoiti bo‘lsa, shaxs – ana shu sharoitda yemirilayotgan insondir. Normat va boshqa obrazlar orqali yozuvchi urushning haqiqiy mohiyatini ochadi: u insonni faqat o‘ldirmaydi, balki uning ruhiyatini, qadriyatlarini, insoniyligini yemiradi. Shu bois qissada ko‘tarilgan asosiy g‘oya – urush insoniyat uchun nafaqat jismoniy, balki chuqur ma‘naviy fojia ekanligi – badiiy jihatdan ishonarli va ta’sirchan tarzda ifodalangan.

Nazar Eshonqulning “Urush odamlari” qissasida **Normat** obrazi urush davrining inson ruhiyatiga ko‘rsatgan eng og‘ir va murakkab ta’sirini o‘zida mujassam etgan asosiy qahramondir. *“Qirq to‘rtinchi yil dekabrining boshlarida, qoraxat kelganidan rosa bir yildan so‘ng, yog‘in-sochinli kunlarning birida tersotalik Normat polvon bir oyog‘idan ayrilib urushdan qaytdi. Urushdan majruh bo‘lib qaytish odatdagi voqea bo‘lib qolganligi uchun hech kim uning mayib bo‘lib qaytganligiga ajablanmadi..”*.

Normat dastlab oddiy, tabiiy hayot kechirayotgan qishloq odami sifatida ko‘rinadi, biroq urush uni butunlay o‘zgartiradi. Davr Normatni tashqi tomondan emas, aynan ichki dunyosidan yemiradi. U urushdan qaytgach, avvalgi hayotiga qaytishga urinadi, lekin bu urinishlar muvaffaqiyatsiz kechadi, chunki uning ongida urush izlari o‘chmaydi. Natijada u ikki olam – o‘tmishdagi tinch hayot va urushdan keyingi haqiqat o‘rtasida qolib ketgan inson sifatida gavdalanadi.

Davrning Normatga ta’siri eng avvalo uning ruhiyatida namoyon bo‘ladi. *“Normat urushdan uyiga qaytganiga hali to‘la ishongisi kelmay turgan bir lahzada uni eski turmush tashvishlari girdobiga olayotgan, shu sababli ikkilanayotgan, jur‘atsiz kayfiyatda edi. Bularning barchasida qandaydir boshqa bir alomat bor edi. Bu alomat o‘zini chorlab turgan urushsiz hayot ekaniga u hamon ishongisi kelmayotgandi..”*. Urush uning ichki muvozanatini buzadi, hissiyotlarini sovitadi, uni sukutga va ichki iztirobga mahkum etadi. U ko‘p gapirmaydi, ichida yashaydi, lekin aynan shu sukut uning eng katta fojiasidir. Normat urushdan keyin oddiy hayotga qaytgan bo‘lsa-da, aslida u ruhiy jihatdan urushdan chiqib ketmagan. U doimiy ichki bosim ostida yashaydi, xotiralar uni ta’qib qiladi. Bu holat uni asta-sekin jamiyatdan begonalashtiradi. U yaqinlariga ham begona bo‘lib qoladi, ular bilan hissiy yaqinlikni tiklay olmaydi. Natijada u tirik inson bo‘lsa-da, ichki dunyosi sinib bo‘lgan, ma‘naviy jihatdan yolg‘iz shaxsga aylanadi.

Normatning ruhiy holati murakkab va ziddiyatli. Bir tomondan, u oddiy inson sifatida yashashni, tinch hayotga qaytishni istaydi. Ikkinchi tomondan esa, urush uni ichidan o‘zgartirib yuborgan, u endi avvalgidek bo‘la olmaydi. Normatning harakatlarini baholash masalasiga kelsak, uni an’anaviy “to‘g‘ri” yoki “xato” mezonlari bilan baholash to‘liq adolatli emas. Chunki, uning xatti-harakatlari oddiy ijtimoiy me’yorlar asosida emas, balki og‘ir psixologik travma ta’sirida shakllangan. Ba’zi holatlarda uning sovuqligi, yaqinlariga nisbatan begonalashuvi yoki befarq ko‘rinishi tashqi tomondan xato yoki noto‘g‘ri kabi baholanishi mumkin. Ammo bu xatti-harakatlar ongli ravishda qilingan tanlov emas, balki urushdan keyingi ruhiy jarohatning oqibatidir. Shu ma’noda Normatni ayblashdan ko‘ra, uni tushunish muhimroq.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Normat obrazi orqali yozuvchi urushning inson ruhiyatiga ko‘rsatgan halokatli ta’sirini chuqur ochib beradi. Davr uni o‘zgartiradi, sindiradi va o‘zligidan uzoqlashtiradi.

Uning harakatlari mutlaq to‘g‘ri ham, mutlaq xato ham emas – ular fojivaviy davr va ruhiy jarohat natijasidir. Normat – bu ayblanishi kerak bo‘lgan emas, balki tushunilishi kerak bo‘lgan obrazdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov B. Ruhiyat alifbosi. –T.: G‘afur G‘ulom, 2016.–B.364.
2. Karimov H. Istiqlof davri adabiyoti. –T.: Yangi nashr, 2010.–B.364.
3. Normatov, U. Umidbaxsh tamoyillar. Toshkent. Ma’naviyat. 2000,
4. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. –T.: Navoiy universiteti, 2018. –B.480.
5. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. - T.: O‘zbekiston, 2001. –B.320.
6. Yo‘ldoshev Q. “Yoniq so‘z”. “Yangi asr avlodi”, 2006. –B.548.